

РОЗВИТОК ДУХОВНИХ ПОТРЕБ ДИТИНИ В ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті висвітлюються фактори, що визначають становлення духовного обличчя школярів, у творчій спадщині педагога В. О. Сухомлинського

«Виховуй у собі Людину – ось що найголовніше, інженером можна стати за п'ять років, учитись на людину треба все життя». Ці слова видатного педагога Василя Сухомлинського дуже актуальні в сучасному загальнолюдському просторі. Тема духовності співзвучна проблемам сьогодення, віддзеркалює в собі питання буття, культури, освіти, виховання.

Мета статті – з'ясувати роль найрізноманітніших факторів, що впливають на духовний розвиток дитини.

В основу виховання В. О. Сухомлинський поклав розвиток особистості людини як вищої соціальної цінності, а весь педагогічний процес насичував проблемами людини, її духовного світу. Повноцінне виховання – це виховання добром, піднесення гідності, недоторканості, особистої честі дитини, її можливість мати власну думку, особистий погляд на все. Таке ставлення до дитини В. О. Сухомлинський називає щастям педагога.

Здійснити такий підхід до виховання може педагог з багатим духовним світом, «хто народом і суспільством уповноважений творити людське щастя, тобто виховувати по-справжньому». В. О. Сухомлинський аналізує процес становлення такого педагога й наголошує на необхідності спільного особистісного росту дитини та педагога.

У книзі «Сто порад учителю» вчений переконливо констатує: «Учительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється» [5]. Здатність відкривати дитині її внутрішній світ – критерій педагогічної майстерності. Для цього потрібно знати дитину, і це знання – головне в педагогічній діяльності.

Учитель повинен формувати позитивне ставлення до дітей, уміння відчувати й розуміти їхній внутрішній світ, діяти на основі гуманістичних засобів і методів виховання. Для цього педагог має усвідомлювати, що в дитини ніколи не буває бажання навмисне робити зло. Нерозуміння цього, приписування дитині злої волі є педагогічним невіглаством. «Наше завдання – розкрити перед кожним вихованцем благородство пізнання і перетворення світу, велич і силу мислення» – читаємо в книзі «Духовний світ школяра».

Особливої уваги В. О. Сухомлинський надавав дошкільному дитинству як періоду життя, що значною мірою визначає майбутнє людини. Щоб сприяти повноцінному розвитку особистості

* © Біла Л. В.

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ

в певний період, педагог повинен «бачити і відчувати дитячу душу». «Кожна дитина, – говорить Сухомлинський, – це унікальний світ, який потрібно зрозуміти, прийняти і знайти шляхи взаємодії з ним». Уже дошкільник бачить свій «внутрішній духовний світ», більше того – «відчуває, розуміє, переживає процес виховного впливу на себе». Торкатися душі дитини потрібно бережно. Проникнення у внутрішній світ дитини, ґрунтовне вивчення її особливостей можливі за умови, коли між педагогом і вихованцем устанавлюються справжні дружні взаємини. Спільність інтересів становить для цього найміцнішу основу.

Мудрість педагогіки Сухомлинського в тому, що він не надає дітям будь-яких обов'язкових істин готовими для засвоєння. Тільки через усвідомлення дитиною краси та значення найближчого, найдорожчого, рідного можна виховати Людину, поступово розширюючи й поглиблюючи знання про навколишній світ, близьких, а згодом – і більш далеких людей, і самого себе. Взаємини дитини зі світом у процесі виховання як навчання дитини соціального буття – центральна проблема педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського.

У працях ученого ми знаходимо багато його висловів, обґрунтувань і описів практичної поведінки, коли він всебічно підходить до дитини: і в аспекті її розумових здібностей, і психічного, і фізичного стану. Він не розглядав дитину лише як учня, а ставився до неї як до гідної поваги і підтримки соціально-природної істоти. У нього дитина постає і як учень, і як син, і як онук, і як товариш, і як однокласник, і як трудівник, і як патріот, і як громадянин.

Тільки підвищення педагогічної культури, розуміння дитини, гуманізація стосунків батьків і дітей дозволить створити сприятливі умови для розвитку дитини в кожній сім'ї та, відповідно, у школі.

Донька педагога О. В. Сухомлинська у статті «Ідеї свободи у поглядах В. О. Сухомлинського» констатує, що такі праці, як «Духовний світ школяра», «Як виховати справжню людину», «Хрестоматія з етики» – цілком присвячені формуванню духовності як визначальної, провідної якості особистості через морально-етичне виховання, прищеплення цінностей. Василь Олександрович вибудовує виховний процес як засіб формування «культури почуттів», «культури бажань», краси і любові, створює «філософію для дітей», основою яких постають написані ним художні мініатюри, а педагогічна аргументація закладається в моральних повчаннях книжки «Як виховати справжню людину» [2]. «Що це таке людина?», «Яке її призначення?». Педагог дедалі більше говорить про прості й такі необхідні для кожної людини і суспільства в цілому речі: про добро і милосердя, про сенс життя і ставлення до смерті, про зло і його подолання, про необхідність гармонії в людських стосунках, про любов, про жінку-матір – основу людського буття.

Василь Сухомлинський наголошує на значенні особистого

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ

внутрішнього світу дитини, особливо підлітків, юні, і говорить про те, що це внутрішні, духовне рід за роком зростає, набуває великого, навіть першочергового значення.

Педагог був глибоко переконаний у тому, що «справжнє виховання колективу й виховання в душі колективізму в сучасній ... школі полягає в умінні створити, ствердити між вихованцями (особливо між підлітками) такі взаємостосунки, за яких кожен член колективу черпав би у своїх товаришів духовні багатства, віддавав би свої багатства іншим і завдяки цьому збагачувався б сам» [2]. Потреба людини в людині, максимальне розкриття особистості, самоповага, сердечна чутливість, духовні зв'язки між особистостями, культура почуттів та культура бажань, відраза до всього грубого, примітивного, цнотливості стосунків між хлопчиком і дівчинкою – усе це вбирає в себе виховання справжнього колективу.

Технологію створення умов для оволодіння підлітками духовною й моральною культурою, навчання та мистецтву обмінюватися духовними цінностями, жити у світі книжок і пізнавати при цьому самих себе автор майстерно розкриває у творі «Народження громадянина» [5]. Відводячи книжці як цінності особливу роль у загальному розвитку учня, В. Сухомлинський називає вміння вводити дітей у її скарбницю надзвичайно важливою справою кожного вчителя та школи в цілому.

Велика цінність дитини у життєрадісному світосприйнятті. «Якщо ваша дитина бачить світ життєрадісними очима, якщо кожне явище навколишнього життя повертається до неї тим боком, який освітлено красою, тонкістю, ніжністю, тендітністю, – вона легше піддається вихованню» [4]. Радість буття – це не просто оптимістичне світовідчуття, а й оцінка навколишнього світу, активне ставлення до того, що відбувається навколо. Відтак, гуманність виховання пов'язана зі збереженням щастя, на яке має право дитина. Виховання В. О. Сухомлинський розглядає як творення щастя для кожної дитини: «Виховання полягає у тому, щоб уміло, розумно, тонко, мудро, сердечно доторкнутися до кожної з тисяч граней, знайти ту, котра, коли її як діамант шліфувати, засяє неповторним сяйвом людського таланту, а це сяйво принесе людині особисте щастя. Відкрити у кожній людині її, лише її неповторну грань – у цьому мистецтво виховання» [1]. Високу місію педагога В. О. Сухомлинський вбачає у тому, щоб бути творцем дитячого щастя, цілителем дитячих душ.

Учений обґрунтовує поняття «захисного виховання», мета якого – захистити дитину від зла, створити умови для уникнення духовної самотності. До основних категорій дітей, які потребують підвищеної уваги педагога, він зараховував дітей, які відчувають дефіцит любові з боку батьків, а також тих, хто розбещений повною безвідповідальною свободою дій. Серед складників захисного виховання В. О. Сухомлинський називає виховання самоповаги, співчуття до людей, розуміння краси

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ

природи. Саме почуття самоповаги, на думку вченого, спрямовує людину до доброго, утримує від неморальних вчинків. «Без поваги до самого себе немає моральної чистоти і духовного багатства особистості. Наш найважливіший педагогічний інструмент – уміння глибоко поважати людську особистість у кожному вихованцеві» [1].

У книзі «Серце віддаю дітям» учений-гуманіст зазначає: «Найголовнішою рисою педагогічної культури має бути відчуження духовного світу кожної дитини, здатність приділити їй стільки уваги й духовних сил, скільки потрібно для того, щоб дитина відчула, що про неї не забувають, її горе, її образи й страждання поділяють» [3].

Щоб підтримати дитину, педагог повинен відчувати в собі дитинство, розвивати здатність до розуміння дітей і всього, що з ними відбувається, мудро ставитися до їхніх учинків, вірити, що дитина помиляється, а не порушує їх навмисне, захищати її, не думати про неї погано, несправедливо, і, найголовніше, не ламати індивідуальність дитини, а виправляти й спрямовувати її розвиток, пам'ятати, що дитина перебуває у стані самопізнання, самоствердження, самовиховання.

Доброта й чесність, людяність, любов до дітей, уміння розуміти їх та спрямовувати розвиток особистості дитини – ось головні риси, які визначають хорошого вчителя. Школа – це ідеально гуманне середовище, яке будується на засадах глибокої людяності, поваги до особистості, взаємної довіри.

Уже в роки дитинства кожен вихovanець повинен дорожити людиною як найбільшою цінністю, а це можливо за умови, що в ній виховане почуття власної гідності, тоді вона з повагою поставиться і до іншої людини, і до колективу, і до суспільства. Без цього людина буде не особистістю, а озлобленою, нещасною істотою. Тому до завдань виховання В. О. Сухомлинський зараховує виховання у дитини потреби в іншій людині, не з примусу до життя серед інших чи зважаючи на інтереси колективу, а як особистісну потребу, поклик душі.

Сердечну турботу про людину Василь Олександрович називає плоттю та кров'ю педагогічного покликання, головною рисою гармонії серця й розуму, закликає вчителів самовиховувати інтегративне вміння поєднувати сердечність з мудрістю, від рівня оволодіння яким і вдосконалення якого і залежить мистецтво і майстерність педагога.

Отже, ідеї Василя Олександровича набули найбільшого поширення, лягли в основу педагогіки співробітництва, а сьогодні знайшли відображення у програмах, концепціях, планах багатьох навчальних закладів. Спадщина В. О. Сухомлинського є надбанням України, але його творчість належить людству. В. О. Сухомлинський значно обігнав свій час і зумів продемонструвати зразки педагогічної мудрості, які мають велике значення не тільки для практики сьогодення, а й для сучасної педагогічної науки.

Література:

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти тт. –Т. 1. – Київ : Радянська школа, 1976. – 654 с.
2. Сухомлинська О. В. Ідеї свободи у поглядах В. Сухомлинського / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 4. – С. 106–115.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін. – К.: Рад. шк., 1976 – Т. 3. – 1977. – С. 7–279.
4. В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів : монографія / упоряд.: О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко; авт. кол.: О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, В. С. Курило, І. Д. Бех та ін. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 504 с.
5. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 тт. / редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін. – К. : Рад. шк., 1976 – Т. 3. – 1977. – С. 283–582.

Дичок С. М.*

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті проаналізовано науково-педагогічний доробок В. О. Сухомлинського щодо оцінювання результатів навчально-виховної діяльності учнів; доведено, що перевірка та оцінювання знань учнів має спиратися на вимоги принципів систематичності, об'єктивності, урахування індивідуальних особливостей учнів, єдності вимог, доброзичливості.

Перевірка та оцінювання знань, умінь і навичок учнів є важливим структурним компонентом процесу навчання та відповідно до принципів систематичності, послідовності і міцності навчання повинні здійснюватися протягом усього періоду навчання. Оцінювання знань і вмінь учнів є важливою ланкою навчального процесу, від правильної постановки якої багато в чому залежить успіх навчання. Упровадження сучасних методів контролю та оцінювання у практику навчання в українських навчальних закладах забезпечило б дотримання об'єктивності, надійності, вимірюваності, цілеспрямованості й дозволило б зробити навчання ефективним та наблизити його до світових стандартів.

Основні засади контрольно-оцінної діяльності та широке розуміння поняття оцінювання представлено у працях видатного українського педагога В. Сухомлинського. Невипадково Василь Олександрович писав: «Не можна допускати, щоб оцінювання знань виділялося з педагогічного процесу як щось відокремлене. Оцінка лише тоді стає стимулом, який спонукає до активної розумової праці, коли взаємини між учителем і учнем побудовані на взаємному довірі і доброзичливості.

* © Дичок С. М.